

До
Членовете на Научно жури
СА „Д. А. Ценов“
Катедра „Финанси и кредит“

СТАНОВИЩЕ

на член на научно жури, определено със Заповед № 356/ 02.06.2020 г.
на Ректора на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов
относно дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“

Автор на становището: доц. д-р Ваня Денчева Цонкова, катедра „Финанси и счетоводство“, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, научна специалност „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“

Автор на дисертационния труд: докторант Таня Стайкова Йорданова, D01021717, по докторска програма „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка (финанси)“

Тема на дисертационния труд: „Моделиране поведението на домакинствата при вземане на решения за спестяване и инвестиране“

Научен ръководител: проф. д-р Теодора Димитрова

I. Общо представяне на дисертационния труд

1. Предмет

Като обект на изследване докторантът Таня Йорданова определя „домакинствата в България“, а за предмет – „поведението на домакинствата при вземане на решения за спестяване и инвестиране“. На тази основа са формулирани изследователската теза, целта и задачите дисертационния труд. Той е фокусиран върху емпирично изследване на български домакинства през периода юли-август 2019 г. относно решенията за спестяване и инвестиране, в това число отношението им към риска.

2. Обем

Дисертацията е в обем от 172 стандартни страници (без приложението) и се състои от увод, три глави, заключение, библиографска справка. Включено е и едно приложение.

3. Структура

Структурата е класическа и включва теоретичен обзор, методологическа рамка и практико-приложна част.

В **увода** авторът, осъзнавайки ролята на финансовото поведение на домакинствата в икономическите процеси, подчертава актуалността и недостатъчността на изследванията в тази област. Така тя прецизно дефинира обектът, предметът, тезата, целта, задачите на изследването, и представя следваната структура.

Първа глава проследява развитието на научната мисъл, изследваща икономическото поведение на домакинствата, от Адам Смит до бихейвиоризма на Даниел Канеман. Прави се и преглед на достиженията на българските изследователи в областта на персоналните финанси и

се дава собствена дефиниция на финансовата дейност на домакинствата. След това вниманието се насочва върху проблемите при моделиране на финансовото поведение на домакинствата, като в резултат от теоретичната интерпретация Таня Йорданова прави извода за необходимост от специфичен подход при тяхното изучаване (с. 26). По-нататък докторантът анализира участието на домакинствата в пазарния механизъм, представя системата на персоналния финансов мениджмънт, и, правейки преглед на концепциите за вземане на финансови решения, аргументира многоаспектната същност на финансовото поведение на домакинствата. В последния параграф на тази глава се поставя акцент върху система от показатели за измерване ефективността на финансовите решения на домакинствата, в контекста на въздействието на вътрешни и външни фактори.

Във **втора глава** авторът се спира на детерминантите във финансовото поведение на домакинствата, като основно внимание се отделя на концепциите относно същността и природата на риска. Силен момент в тази глава е авторовата класификация на проявленията на риска във финансовата дейност на домакинствата. В последния параграф докторантът представя собствен модел за определяне на рисковия профил на домакинствата при вземане на решения за спестяване и инвестиране, като използва интердисциплинарен подход.

Трета глава е с ясно изразен емпирико-изследователски характер. В нея първо се отделя място на методиката на анкетното проучване и интерпретацията на резултатите от него. След това се прилага представения в предишната глава авторов модел и се извежда коефициент, измерващ риска в поведението на домакинствата. И накрая, се предлагат решения за подобряване на финансовата дейност на домакинствата, съобразно техните потребности и специфичния им рисков профил.

В **заклучението** се обобщават получените резултати от разработването на дисертационния труд.

4. Литература

Докторантът е използвал около 120 източника на български и английски език, свързани с теоретико-методологическите основи на дисертационния труд и включващи приносите на наши и чужди изследователи, както и интернет източници с данни.

5. Приложения

В дисертацията е включено едно приложение, което представлява анкетна карта, заемаща централно място в емпиричното изследване на труда. В изложението се съдържат множество таблици и фигури, допълнително онагледяващи авторовите заключения и резултатите от изследванията.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

1. Преценка на актуалността и разработеността на изследвания в дисертацията научен проблем

Дисертационният труд е посветен на недостатъчно изследвана у нас и актуална тема – поведението на домакинствата при вземане на инвестиционни решения. Тя придобива още по-голяма значимост в условията на финансово-икономически кризи и особено в светлината на въздействието на коронавирусната инфекция. Докторантът, използвайки специализираните си знания и умения по финанси и проучвайки изследванията на чуждестранни и наши автори в областта на персоналните финанси, се заема с нелеката задача да изследва инвестиционното

поведение на българските домакинства, да докаже, че то подлежи на моделиране по отношение на риска и да формулира конкретни стратегии и инструменти за ефективното му управление.

Таня Йорданова добросъвестно откроява приноса на чужди и български изследователи, работили по проблемите на инвестиционното поведение на домакинствата и отношението ѝ към риска. В същото време тя чрез свой собствен, интердисциплинарен подход прави изследване на детерминантите в поведението на българските домакинства при спестяване и инвестиране в рамките на конкретен времеви диапазон.

2. Мнение за езика, обема и инструментариума на дисертационния труд

Дисертационният труд е написан на добър академичен стил, с коректно използване на общата и специфична научна терминология.

Литературните източници са цитирани точно и съобразно установените изисквания при спазване правилата на научната етика. Приложените изследователски методи показват добри умения за работа с научна литература и компетенции за провеждане и интерпретация на емпирични проучвания.

В дисертацията се откроява авторовото присъствие при „прочита“ на теоретичните постановки, при извличане на собствени дефиниции и класификации, при разработването на изследователски модел, при обобщаването и интерпретацията на получените резултати, при извеждането на предложения.

Обемът, структурата и съдържанието на дисертацията съответстват на формулираната изследователска теза и следват поставената цел и задачи.

3. Мнение доколко авторефератът отразява точно и пълно труда

В автореферата присъстват задължителните елементи: обща характеристика; основно съдържание на дисертационния труд (и синтезирано изложение); насоки за бъдещи изследвания; справка за научните и научно-приложните приноси; списък с публикациите на докторанта; декларация за оригиналност и достоверност.

Авторефератът отразява достоверно структурата, логиката и съдържанието на труда.

Пряко свързани с темата на дисертацията са шест публикации, от които: две студии, две статии и два научни доклада (на научни конференции в Украйна).

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Авторът формулира четири приноса, които действително отразяват качествата на дисертационния труд. Моето виждане за достойнствата на работата е следното.

Първо, в нея в хронологическа последователност и задълбочено се представят научните постижения, свързани с естеството, детерминантите и ролята на финансовото поведение на домакинствата. По този начин, както и чрез позоваване на актуалните икономически процеси, докторантът извежда собствени дефиниции за домакинствата, финансово поведение на домакинствата и съществената му детерминанта – риска, както и систематизира факторите, въздействащи върху финансовите решения и показателите за измерване на тяхната ефективност.

Второ, чрез открояване на риска като детерминанта на финансовото поведение на домакинствата, отчитайки ирационалните и интуитивни особености в тяхната дейност, авторът разработва и предлага модел за изследване на рисковия профил на домакинствата при вземане на решения за спестяване и инвестиране .

Грето, чрез конкретно емпирично проучване се прилага предложението на авторите за определяне на рисковия профил на домакинствата, като се включва и анализ на влиянието на външни фактори върху финансовите решения и се дават предложения за конкретни инструменти за ефективно управление на финансовата дейност на домакинствата.

С тези свои качества дисертацията на Тания Йорданова допринася за обогатяване на изследванията в областта на персоналните финанси у нас, както и очертава нови възможности за проучване на поведението на домакинствата при инвестиране и спестяване.

IV. Критични бележки и въпроси по дисертационния труд

В своя труд докторантът показва задълбочени познания в областта на икономическата теория и персоналните финанси, способност за обосноваването им при настоящите условия у нас и обвързване с бихейвиористичното познание. Все пак, въпреки достоинства на труда, откривам някои слабости, които предвид прецизността на крайните заключения и бъдещата работа на докторанта намирам за уместно да отбележа.

- 1) Има известна дисперсност в изложението и повтаряемост в постановките в теоретико-методологическата част (например, повторения при разглеждане на концепциите в първи параграф на първа глава; повторения при разглеждане на риска и неговото управление в първи и втори параграф на втора глава; непълно съответствие между заглавия на параграфи и съдържание).
- 2) Някои предложения и разсъждения на докторанта се нуждаят от прецизиране. Като по-съществено в това отношение считам, че изводеният като авторски принос „коэффициент, отразяващ промяната в отношението към риска ...“ на с. 143 се нуждае от задълбочено обосноваване и отразяване на конкретните му резултати при извършеното изследване. Не откривам и резултати от представените в първа глава показатели за измерване на ефективността на финансовите решения на домакинствата.

Въпросите ми към докторанта са провокирани преди всичко от границите на емпиричното проучване – кратка времева рамка (юли-август 2019 г.) и случайна извадка от генералната съвкупност на българските домакинства.

- 1) Може ли докторантът да очертае някои специфики във финансовото поведение и отношението към риска на домакинствата в нашата страна спрямо други държави. Наблюдава ли се динамика към диверсификацията на портфейлите на домакинствата извън банковата система през последните години? Кои инвестиционни носители препоръчва авторът в контекста на настоящите социално-икономически сътресения?
- 2) Къде докторантът поставя границите между спестяване и инвестиране, като се има предвид, че посочва еднакви инструменти в анкетната карта и при интерпретация на резултатите (валута и благородни метали)?

V. Обобщена оценка на дисертационния труд и заключение

Представеният дисертационен труд отговаря на изискванията на националната и университетската нормативна уредба в СА „Д. А. Ценов“. Чрез него авторът показва високо ниво на общоикономическа и финансова теоретична подготовка, както и способности за провеждане на самостоятелни емпирични изследвания на социално-икономическите процеси. Налице са необходимата актуалност и значимост на разработвания проблем, добросъвестност при представяне на идеите и практическа полза от авторските заключения и предложения. Идеите и резултатите

от проведените изследвания са популяризирани чрез няколко публикации и участие в научни форуми, в това число в чужбина.

Всичко това ми дава основание да дам положителна оценка на дисертационния труд и да предложа на уважаемите членове на Научното жури да гласуват за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по докторска програма „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка (финанси)” на докторант Таня Стайкова Йорданова.

10.06.2020 г.,
Велико Търново

Изготвил становището:
(доц. д-р В. Цонкова)